

bilimname XXXVI, 2018/2, 165-188
Geliş Tarihi: 12.09.2018, Kabul Tarihi: 01.10.2018, Yayın Tarihi: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.459247>

HAYATI ANLAMLANDIRMA İLE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE*

Mustafa ULU^a

Öz

Anlam arayışı, II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle 1950'ler ve 1960'larda ortaya çıkan hümanist, fenomenolojik, varoluşsal kişilik kuramlarında yaygın olarak görülen merkezi bir temadır. Özellikle Carl Rogers, Abraham Maslow, George Kelly ve Rollo May tarafından hayatın anlamına dair geniş perspektifler sunulmaktadır. Ancak bu alanda en çok tanınan isim, yayınladığı çalışmalara ek olarak Logoterapi adında bir psikoterapi tekniği de geliştirmiş olduğu için Viktor E. Frankl'dır. Frankl, anlam arayışının temel bir insan eğilimi olduğunu ve insan kişiliğinde en esasl ve en temel motive edici gücün, içgüdüsel dürtüler ya da öğrenilmiş davranış kalıpları değil, bireyin varoluşunun anlamını keşfetme arzusu olduğunu savunmuştur.

Bu çalışmada, hayatı anlamlandırma ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığı Kayseri ilinde iki farklı devlet lisesinde öğrenim gören 238 öğrenciden nicel yöntemle veri toplanarak incelenmektedir. Katılımcıların %65'ini (n=154) erkekler ve geri kalan %35'ini (n=84) kadınlar oluşturmaktadır. Çalışmada kişilik özelliklerinin belirlenmesi için *HEXACO Kişilik Envanteri*, hayatın anlam ve amacının belirlenmesinde *Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği* kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre katılımcılar, Hayatın Anlam ve Amacı faktöründe 3,68 (sd.=0,95); Anlamsızlık ve Amaç Yoksunluğu faktöründe 2,68 (sd.=0,99) ortalamaya sahip olmuşlardır. Kişilik özellikleri açısından en yüksek ortalamayı Duyarlılık (m=2,89; sd.=,68); en düşük ortalamayı ise Dürüstlük-Alçakgönüllülük (m=2,54; sd.=,67) faktörlerinden elde etmişlerdir. t-Testi, Hayatın Anlam ve Amacı'nda kadınların ortalama puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu; kişilik özellikleri açısından ise Dürüstlük-Alçakgönüllülük, Duyarlılık, Dışadönüklük faktörlerinde anlamlılık düzeyinde farklılaşma olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizine göre de faktörlerin neredeyse tamamı ilişki içerisindedir. Regresyon analizi sonucuna göre kişilik özelliklerinden Deneyime Açıklık ($\beta=-,23$; $p=,001$), Hayatın Anlam ve

* Bu çalışma, 4-5 Nisan 2018 tarihlerinde Adana'da düzenlenen II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi'nde sunulan ve özet olarak yayınlanan bildirinin tam metnidir.

^a Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mustafaulu@erciyes.edu.tr

Amacındaki varyansın %8'ini açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi, Anlam arayışı, Kişilik özellikleri, Logoterapi.

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE QUEST FOR MEANING AND PERSONALITY TRAITS

The quest for meaning is a central theme broadly seen in the humanist, phenomenological, existentialist theories of the 1950s and 1960s, influenced by the Second World War. Particularly, Carl Rogers, Abraham Maslow, George Kelly and Rollo May offer a wide range of perspectives on the meaning of life. However, Viktor E. Frankl is best known person for the meaning and purpose of life, as he has developed a psychotherapy technique called logotherapy in addition to the work he has published. Frankl argued that the quest for meaning is a basic human tendency and that it is the desire to discover the meaning of the existence of the individual, not the most fundamental and motivating power, instinctual impulses, or learned patterns of behavior in the human person...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

İnsanoğlu varlık sahnesinde belirlediği ilk andan itibaren bazı sorulara cevaplar aramaktadır. *Varoluşsal sorular* olarak isimlendirilen bu sorular içerisinde hayatın önem, anlam ve amacına dair olanlar da önemli bir yer tutmaktadır. Önceleri felsefe içerisinde spekülasyon düzeyinde cevaplar üretilse de modern psikolojinin gelişimi ile birlikte olgu, daha çok beşeri diğer özelliklerle birlikte sebep, sonuç ve ilişkileri açısından incelenmeye başlanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan dramatik ve travmatik tecrübeler, olgunun bilimsel olarak incelenmesi sürecini hızlandırmıştır. Bu dönemle birlikte anlam arayışı, 1950'ler ve 1960'larda ortaya çıkan hümanist, fenomenolojik, varoluşsal kişilik kuramlarında yaygın olarak görülen belirgin bir tema halini almıştır. Duygu, düşünce ve davranış üzerinde bireyin içsel mekanizmalarının belirleyici bir etkisinin olduğunu savunmuş olan Carl Rogers, Abraham Maslow, George Kelly, Ludwig Binswanger ve Rollo May gibi isimler bu temaya özgün katkılar sağlamışlarsa da hayatın anlam ve amacı konusunda en çok tanınan isim, yayınladığı çalışmalara ek olarak *Logoterapi* adında bir psikoterapi tekniği de geliştirmiş olduğu için Viktor Emil Frankl'dır. Frankl, anlam arayışının temel bir insan eğilimi olduğunu ve insan kişiliğinde en esaslı ve en temel motive edici gücün, içgüdüsel dürtüler ya da öğrenilmiş davranış kalıpları

değil, aksine bireyin varoluşunun anlamını keşfetme arzusu olduğunu savunan ve psikanaliz ile davranışçılığın yerini almayı amaçlayan varoluşçu bir anlam ve amaç psikolojisi geliştirerek insan kişiliği hakkında materyalizm, emprisizm ve pozitivizm akımları ile yoğrulan Batılı paradigma içerisinde gelişme fırsatı bulamamış yeni bir düşüncenin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yaklaşımı ile Frankl, beşeri varoluşun nesnel bir anlam örüntüsüne sahip olmadığını ve beşeri varoluşun sadece her bir bireyin öznel olarak kendisi için yarattığı bir anlama sahip olduğunu iddia eden bazı varoluşsal düşünürlerden ayrılmaktadır. Ona göre anlam, tanrı tarafından bireye özgü olarak var edildiği için hayatın içerisinde mevcuttur. Bu açıdan anlam, icat edilebilecek değil ancak keşfedilebilecek bir olgudur. Ancak Frankl ve diğer bazı isimlerin çaba ve girişimlerine rağmen evrim ve ona dayalı düşünce ekolleri tarafından domine edilen bilimsel paradigmanın etkisi, bu konudaki literatürün gelişimini yavaşlatmıştır. Bununla birlikte özellikle günümüzde sekülerleşme ve modernitenin etkisiyle birlikte insanın anlam arayışı ve anlam yaratma ihtiyacı yeniden belirginleşmiş ve transpersonel (benötesi) psikoloji ve maneviyat araştırmalarının etkisi ile son dönemlerde anlam konusu yeniden psikolojik açıdan incelenmeye başlamıştır.

Bu çalışma, literatürdeki gelişmelere paralel olarak anlam arayışı ile kişilik özellikleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı; varsa nasıl bir ilişki olduğu sorusundan hareketle nicel araştırma tekniklerinden istifade edilerek gerçekleştirilmiştir. Çalışmada öncelikle hayatı anlamlandırma ile kişilik konusunda kavramsal çerçeve çizilecek, sonrasında ise lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmaya dair istatistiksel verilere yer verilecek, son olarak da elde edilen veriler literatür temelli olarak yorumlanmaya çalışılacaktır.

A. Hayatı Anlamlandırma

Hayatı anlamlandırma ve hakikat arayışı, antropolojik verilerin de işaret ettiği gibi insanlığın ilk dönemlerinden beri zihnini meşgul eden konular arasındadır. İnsanlığın ilk dönemlerinde bile karşılaşılan bir olgu olmasına rağmen kavram üzerinde net bir tanım yapılamamıştır. Ancak, Reker ve Wong tarafından önerilen tanım, konuya giriş için gerekli kavramsal bütünlüğe sahiptir. Buna göre anlam, *“bireyin varlığındaki düzen, tutarlılık ve amacı fark etmesi, değerli amaçların peşinde koşması ve bunların ardından gelen tatmin duygusunu hissetmesidir”* (Reker & Wong, 1988, s. 221). Tanımda özellikle anlamın bireyin hayatına bir amaç kazandırması; karşılaştığı hayat koşullarına bu amaç çerçevesinde cevaplar üretmesi;

bireyin hayatına bir tutarlılık ve uyum kazandıran bir kaynak olması; ve bireyin gerek kendi içerisindeki gerekse evrendeki düzeni fark etmesi vurgulanmaktadır. Bu yönü ile anlam yoğun bir varoluşsal derinliğe sahiptir. Ayrıca anlam, hayatta bir amaç, düzen ve yön duygusuna sahip olmanın yanı sıra, bireyin kendi varlığının bir sebebi olduğuna yönelik inancını da desteklemektedir. Bahadır'a göre anlamlı hayat, *"bir ucunda bireysel potansiyellerin en üst seviyede geliştirildiği, diğer ucunda ise kendini aşarak başkaları ile ilişkilerin kurulduğu iki farklı kutbun iç içe geçmiş canlı bir örüntüsü"* şeklinde tanımlanmaktadır (Bahadır, 2002, s. 25-26).

Anlam bireye özgü bir karakter taşımaktadır. Frankl'a göre aşkın kategoriye yönelik manevi tecrübe, sadece dindar bireylerde ancak tecrübe yoluyla gerçekleşebilir. Bu açıdan anlam, başkaları ile paylaşılacak ya da başkalarına aktarılacak bir olgu değildir. Birey ancak bir başkası için rehberlik yapabilir. Bireyin hayatındaki anlamı kendisinin keşfetmesi gerekmektedir (Bahadır, 2002, s. 35).

Bilinç sahibi bir varlık olarak insan, akli sayesinde hayata ve onun anlamına dair sorular sormakta ve cevaplar aramaktadır. Bu köklü eğilim din ve maneviyat ile anlam arasında doğal bir bağ kurmaktadır. Anlam konusu, genel olarak din psikolojisinde maneviyat başlığı altında değerlendirilmekte ve hayatın ontolojik özelliklerinin, hayat olaylarına anlam kazandırmanın ve varoluşun amacının elde edilmesi manalarında kullanılmaktadır. Din, anlam arayışı için güçlü bir motivasyon kaynağı olduğu için araştırmacılar, anlam arayışının dinin ya da maneviyatın doğasından kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorusu üzerinde önemle durmuşlardır. Zira din, bireysel ve toplumsal açıdan çok geniş bir çerçevede etki alanına sahip evrensel bir olgudur. Bu yönü ile din, bireylerin içsel yaşantılarında bir uyum ve tutarlılık sağlamanın yanı sıra onların düşünce ve davranışları üzerinde ve hayatı anlamlandırma konusunda en güçlü olgulardan biridir. Ayrıca din, insanın bilişsel ve duygusal dünyasına hitap ederek ve varoluşsal sorulara bazı hazır cevaplar sunarak insanın varlığına bir anlam kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple de insan, varlığını mevcudatta konumlandırarak ve ona ona bir anlam kazandıracak bir dine veya inanca sahip olmak zorundadır (Bahadır, 2002, s. 35). Din, nihai anlam ve kader hissiyatı için noksansız bilgiye ulaşmada yapılan bu arayışın peşini bırakmamanın bir yoludur. Dinin insan için ortaya koyduğu cevaplar, bazen doğrulanabilir kanıtların çok ötesine geçmektedir.

Frankl, anlam ile din arasındaki bu ilişki ve insan hayatındaki etkileri sebebiyle dine büyük bir önem atfetmekte ve bu yönü ile de psikoloji

---

içerisindeki önyargılardan sıyrılmaktadır. Anlam arayışının temel bir insan eğilimi olduğunu savunduktan sonra, anlamlandırmayı daha spesifik bir kaynakla ilişkilendirmiş ve onu, dinin kritik görevlerinden biri olarak tanımlamıştır. Frankl'a göre anlamlandırma, "yaratılıştan ziyade keşfedilen" ve her bireyin eşsizliğini ve hayata amaç kazandıran dış kaynaklı bir olay olduğunu söylemek zorunda olduğu bir şeydir (Frankl, 2000, s. 105).

Frankl'a göre, dini duygunun kaynağı ne içgüdüsel bilinçdışının yansıtılmasında ne de arketipik bilinçdışında yer alır; aksine Frankl'ın manevi bilinçdışı dediği şey, insan kişiliğinin manevi özünde bulunmaktadır. Bu manevi öz ya da merkezde anlam arayan bir benlik vardır. Bu manevi benlik, insanlığın, maneviyatın yani anlam-arayışı etkinliğinin en belirgin kaynağıdır. Bundan dolayı din ve ahlak, nihai olarak, temelde bilinçdışı olan kişiliğin bu manevi özü çerçevesinde açıklanmaktadır.

B. Logoterapi

Varoluşsal Analiz adıyla da bilinen Logoterapi, Viyanalı nörolog ve psikoterapist Viktor Emil Frankl'ın İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlara esir düşmesi sonucunda "Auschwitz" ve "Dachau" toplama kamplarındaki gerek kendi tecrübeleri gerekse diğer mahkumlarda gözlediği tecrübeler sonucunda geliştirilmiş bir psikoterapi tekniğidir. Logoterapi, Frankl'ın "anlam" olarak tanımladığı Yunanca "logos" kelimesi ile "therapy" kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır. Freud ve Adler'in ardından Viyana'da doğan Logoterapi, Allport'un ifadesine göre "*Üçüncü Viyana Psikoterapi Okulu*" olarak da isimlendirilmektedir. Freud'un kişilikte temel güdüleyici olarak "haz arayışı" ve Adler'in "güç arayışı" nı vurgulayan bireysel psikolojisine karşılık Frankl, bilinçdışının temel bir eğilimi olarak "anlam arayışına" işaret etmektedir. Logoterapi, anlam arayışı üzerinde konumlanmakta ve temel olarak insanın anlam arzusunu tatmin etmeyi, anlamlı bir hayatın gelişimine yardım etmeyi, modern insanı içine düştüğü varoluşsal boşluktan kurtarmayı ve bireyin hayatta var olan anlamı bulmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Bahadır, 2002, s. 14). İnsan yaratılışı gereği farkında olsa da olmasa da anlam arayışı içerisinde olan bir varlıktır.

Frankl, hayatın her durumunda hatta en acınası durumlarında bile potansiyel bir anlamı olduğunu (Frankl, 2000, s. 12) belirttikten sonra fiziksel ve zihinsel hayatın olabildiğince ıkkelliğe zorlandığı koşullarda bile manevi yaşantı ile tecrübelerin derinleşebileceğini bunun da anlamlandırma sürecine pozitif etki edebileceğini (Frankl, 2000, s. 43) ifade etmektedir. "*Ben inandım ki, son tahlilde, içinde bir anlam tohumu taşımayan hiçbir durum*

yoktur. Bu inanç, büyük ölçüde logoterapinin temelidir” (Frankl, 1997, s. 126).

Psikanalizle karşılaştırıldığında daha içedönük olan Logoterapi, daha çok gelecek üzerinde, yani birey tarafından gelecekte yerine getirilecek anlamlar üzerine odaklanmaktadır (Frankl, 2000, s. 94). Bu tekniğe göre insan kişiliğinde en esaslı ve en temel motive edici güç, içgüdüsel dürtüler ya da öğrenilmiş davranış kalıpları değil, aksine bir kimsenin bireysel varoluşunun anlamını keşfetme arzusudur. Bu açıdan logoterapinin, insanı temel ilgisi sadece dürtülerini ve içgüdülerini doyurmaya çalışan ya da id, ego ve süperegonun çatışan istekleri arasında sadece bir denge sağlayan değil anlam bulma çabasından oluşan bir varlık olarak görmesinden dolayı da psikanalizden ayrıldığı ifade edilebilir (Frankl, 2000, s. 98). Bu noktada Logoterapi, bireyde meydana gelen içsel gerilimi hafifletmeye çalışmak yerine ona bir anlam yükleyerek potansiyel olarak anlamlı hale getirmenin önemine işaret etmektedir. İnsanın gerçekte ihtiyaç duyduğu şey, gerilimsiz ve çatışmasız bir ortam değil, uğruna mücadele etmeye ve çaba sarf etmeye değer bir hedef, özgürce seçilen bir amaçtır (Frankl, 2000, s. 100). Ayrıca Frankl, öz-aşkınlığı, insan hayatında anlam arayışının baş güdüsü olarak tanımladıktan sonra Maslow’un temel ve asıl olarak gördüğü kendini-gerçekleştirme dürtüsünü besleyen hümanist görüşünden uzaklaşmaktadır. Bu noktada Maslow’u iki açıdan eleştirmektedir. Birincisi, Maslow kendini-gerçekleştirmeyi insan aktivitesinin nihai güdüsü yapmakla “*kavramın değerini düşürmüş, amaçlarını tamamen araca dönüştürmüş ve böylece de kavramın işini bitirmiştir*” (Frankl, 1985, s. 56). İkincisi, kendini-gerçekleştirme dürtüsünün üstünlüğü, işe yaramadığı gerekçesiyle pragmatik bakış açısıyla Maslow tarafından reddedilmiştir. Frankl’a göre kendini gerçekleştirme doğrudan bir amaç konusu olamaz; o sadece, anlamın peşinde olan öz-aşkınlığın bir uzantısı olarak anlaşılabilir (Frankl, 2000, s. 105).

Hayatın anlamı her zaman değişse bile asla kaybolmamaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak Frankl, Logoterapi’yi üçlemeler üzerine inşa etmiştir. Logoterapinin temel prensipleri konusundaki üçleme irade özgürlüğü, anlam arayışı ve hayatın anlamıdır. Bunlar Frankl’ın, logoterapinin “ilk üçlü”sü şeklinde isimlendirdiği prensiplerdir. İkinci üçlü ise hayatın anlamının keşfedilebileceği yaratıcı, deneyimsel ve tutumsal değerlerdir (Frankl, 1969, s. 70):

- a. Yaratıcı değerler:** İnsanların kullanabilecekleri ya da ilham alabilecekleri bir eser ortaya koymak ya da bir iş yapmak,
- b. Deneyimsel değerler:** Bir tecrübe kazanmak, doğayı ve kültürü

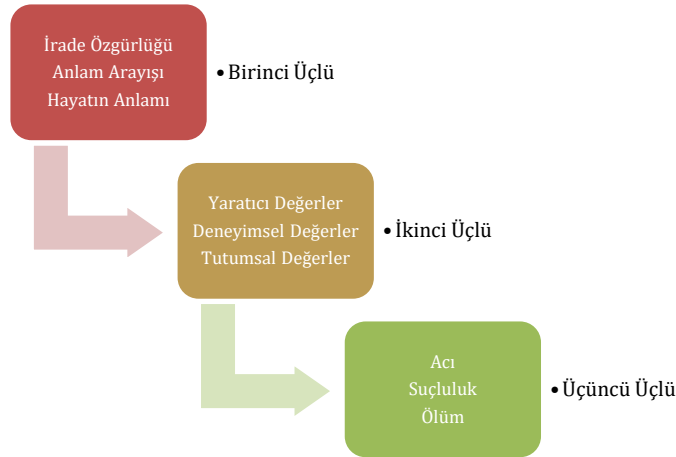
yaşamak ya da bir insanla etkileşime geçmek ve sevgi,

c. Tutumsal değerler: Kaçınılmaz acıya ve ıstıraba yönelik bir tavır geliştirmek ve onu anlamlandırmak.

Frankl, anlamın bu üç tip değerle ilişkisini daha da özelleştirerek açıklama yoluna gitmektedir: Yaratıcı değerler, sorumluluk duygusuyla bir görevi yerine getirmek için çalışmak ile; deneyimsel değerler, insan varlığının bir başka özsel gerçekliği olan *sevgi* ile ve tutumsal değerler ise cesaretle katlanılan *acı* ile özdeşleştirilir. Çalışma, sevgi ve acı çekme, böylece öz-aşkınlık yoluyla anlamın gerçeklik kazandığı üç temel yol olarak görülür. Frankl'a göre bu, moral ya da felsefi prensiplerden ziyade fenomenoloji üzerine temellenen bir yargıdır.

Üçüncü üçlü ise insanın bir duruş ya da tutum sergilemesi gerektiği ıstırabın üç kaynağından oluşur: acı, suçluluk ve ölüm. Frankl, bunlara "trajik üçlü" adını vermektedir.

Şekil 1. Frankl'a Göre Beşeri Varlığın Fenomenolojik Analizi

Kaynak: (Forsyth, 2017, s. 334).

C. Kişilik

Kişilik, psikolojinin ilk dönemlerinden itibaren insan üzerinde araştırma yapan bütün disiplinlerin üzerinde önemle durdukları konuların başında gelmektedir. Özellikle insanı beşeri varoluşu içerisinde anlamaya, tanımaya ve kategorize etmeye çalışan araştırmacılar, kişilik konusunda kuramlar geliştirmeye çalışmışlardır. Kişilik, genelde sosyal ve sağlık bilimlerinde özelde ise temel konuları arasında yer alması sebebiyle psikolojide önemli değişkenlerden biri olarak kullanılmaktadır. Kişilik, psikolojide hemen hemen her kuram tarafından değerlendirilmiş ve açıklanmaya çalışılmışsa da kavramın soyutluğundan ve araştırmacıların

bakış açılarının çeşitliliğinden etkilenmiş ve bu durum ise kavramın üzerinde tanım noktasında net bir görüş birliğine varılamamasını beraberinde getirmiştir. Bu durumun sebeplerinin başında insanı inceleyen bilim dallarının karşılaştığı *'tanımsızlık problemi'* gelmektedir. Evrendeki en karmaşık canlı olan ve sürekli olarak bir değişim içerisinde bulunan insanın ve ona ait özelliklerin tanımlanması başlı başına oldukça zor bir iştir. İkinci olarak da odaklanılan kuramların bakış açılarındaki farklılıklar yer almaktadır. Her psikoloji ekolü insan ve özellikleri konusunda birbirlerinden oldukça farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Psikanalistler, insanı çocukluk döneminin eseri ve esiri olarak görürken davranışçılar, insanı biyolojik süreçlerin ve çevrenin etkisi altında faaliyette bulunan bir canlı olarak değerlendirmektedir. Transpersoneller ise, insanın aşkın boyutuna vurgu yapmaktadır. Son olarak da kişilik konusu çalışılırken sorulan soruların nitelikleri de tanım probleminin sebepleri arasındadır (Ulu & Bulut, 2017, s. 445).

Tanım konusundaki yukarıda ifade edilen zorluklara ve bazı eleştirilere rağmen yaygın kabul gören yaklaşımlar da bulunmaktadır. Özellikle kişilik konusu üzerinde çalışma yapan isimler arasında en belirgin olanlardan birisi G. W. Allport'tur. Ona göre kişilik, *"bireyin çevresine eşsiz bir şekilde uyum sağlamasına neden olan psikofizik sistemlerin dinamik organizasyonudur"* (Allport, 1937, s. 48). Bu tanımda iki özellik vurgulanmaktadır. Öncelikle, "psikofizik" terimi akıl ve beden birleşimi olarak insana gönderme yapılırken kullanılmaktadır. Sonrasında ise tanım, her bir bireyin ego yapısının yegâne bir organizasyon olduğunu ve dolayısıyla kişinin çevresine adapte olmasındaki eşsizliği açıkladığını ifade etmektedir. Eşsizlik üzerindeki bu vurgu, her bireyin ego (gerçeklik ilkesi) ve süperego'nun (doğru ve yanlış ilkesi) etkisi altındaki id'inin içgüdüsel enerjisini yücelten ya da yer değiştiren tutumu açısından Freud'un bireysel farklılıklar olarak açıkladığı kendi kuramına ait bir özelliktir. Bununla birlikte tüm bunlar, cinsel ve saldırgan içgüdülerin başlıca amacının kısmi ve amaç engelli olarak gerçekleştirildiğini ifade eder. Bu içgüdüler herkeste ortak olduğundan, bireyin eşsiz oluşu tamamen aşıkardır. Ancak Allport, egonun amaçlarının, hedeflerinin ve niyetlerinin temel mahiyetinde olduğu ve içgüdüsel dürtülerin tatmin edilmesi gibi daha nihai bir hedefe yönelik araç olmadığı konusuna vurgu yaparak kişiliğin eşsizliğini açık bir şekilde ortaya koymuştur (Forsyth, 2017, s. 248-249).

Bu çalışmada *HEXACO* ile ölçülen kişilik özellikleri, yukarıdaki genel tanım bağlamında dikkate alınmış ve *Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği'*nden elde edilen veriler, bu özellikler dikkate alınarak açıklanmıştır. *Altı Faktör*

Kişilik Modeli olarak da adlandırılan HEXACO, Lee ve Ashton tarafından farklı dillerde kişilik hakkında kullanılan sıfatlar üzerinde yapılan çalışmanın bir sonucu olarak geliştirilmiştir. Araştırmacılar, özellikle ABD, Almanya, Macaristan, İtalya, Kore ve Polonya örneklemelerinde altıncı bir faktörün de ortaya çıktığını gözlemişlerdir. Dürüstlük ve Alçakgönüllülük olarak isimlendirdikleri bu altıncı faktörü de ekledikten sonra model, H (Honesty-Humility/ Dürüstlük-Alçakgönüllülük), E (Emotionality/ Duyarlılık), X (eXtraversion/ Dışadönüklük), A (Agreeableness/ Uyumluluk), C (Conscientiousness/ Sorumluluk), O (Openness to Experience/ Deneyime açıklık) olarak isimlendirilmiştir (Ulu & Bulut, 2017, s. 448). Büyük Beşli model ile karşılaştırıldığında HEXACO'nun kişilik özellikleri ile insan davranış ve tutumlarını belirlemede daha kullanışlı olduğu belirtilmektedir (Milojev & Sibley, 2014, s. 30; Sohn & Lee, 2012, s. 117).

Ölçeğin alt faktörlerine ve bu faktörlerin detaylı tanımlarına resmî web sayfası olan <http://hexaco.org> adresinden ulaşılabilmektedir. Buna göre alt faktörler, aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- a. Dürüstlük-Alçakgönüllülük:** Bu ölçekte yüksek puan elde eden bireyler, başkalarını kişisel çıkarlar için manipüle etmekten kaçınırlar. Kuralları çiğnemek konusunda isteksizdirler ve gereksiz harcama yapmaya ya da lükse karşı ilgisizdirler. Ayrıca sosyal statüye önem vermezler. Buna karşılık, ölçekten düşük puan elde eden bireyler, isteklerine sahip olabilmek için başkalarını araç olarak kullanırlar, kişisel çıkarları için kuralları çiğnemekten çekinmezler. Maddi kazançlarla motive olurlar ve abartılı bir özgüvene ve kendilerine değer verme duygusuna sahiptirler.
- b. Duyarlılık:** Bu ölçekten yüksek puan elde eden bireyler, fiziksel tehlikelerden korkarlar, hayatın stresine karşı kaygılanırlar, başkalarından gelebilecek duygusal desteğe ihtiyaç duyarlar ve başkalarıyla empati ve duygusal bağlılık hissederler. Ölçekten düşük puan elde eden bireyler ise fiziksel zarara uğramak olasılığından çekinmezler, stresli koşullarda bile çok az kaygılanırlar, kendi problemlerini başkaları ile paylaşmaktan hoşlanmazlar ve duygusal açıdan başkalarıyla olan ilişkilerini koparmışlardır.
- c. Dışadönüklük:** Bu ölçekten yüksek puan elde eden bireyler, kendileri hakkında olumlu duygular hissederler, insanlara liderlik ederken ya da onlara hitap ederken kendilerinden emindirler, sosyal buluşmaların ve etkileşimlerin tadını çıkarırlar ve coşkulu ve enerji doludurlar. Diğer taraftan ölçekten düşük puan elde eden bireyler,

popüler olmadıklarını düşünürler. Sosyal ilginin odağında oldukları zaman yetersizlik ve beceriksizlik hissederler, sosyal aktivitelere karşı duyarsızdırlar ve diğerleri kadar iyimser, hayat dolu ve neşeli değildirler.

- d. Uyumluluk:** Bu ölçekten yüksek puan alan bireyler, kendilerine acı veren hata ve kusurları bile bağışlayabilirler, başkalarını yadırgamaz ve yargılamazlar, onlarla işbirliği ve uzlaşya hazırdırlar ve öfkelerini kolaylıkla kontrol edebilirler. Buna karşılık ölçekten düşük puan alan bireyler ise kendilerine zarar veren şeylere kin beslerler, başkalarını eksiklik ve kusurları sebebiyle eleştirirler, kendi doğrularını ve bakış açılarını savunma konusunda ısrarcıdırlar ve kötü muamele karşısında öfkelenirler.
- e. Sorumluluk:** Bu ölçekte yüksek puanlara ulaşan bireyler, zamanlarını ve fiziksel çevrelerini organize ederler, hedeflerine ulaşma konusunda azimle çalışırlar, görevlerinde mükemmeliyet ve doğruluk için çaba gösterirler ve yeni kararlar alırken çok dikkatli davranırlar. Düşük puan alan bireyler ise düzen ve organizasyon yapmaya karşı ilgisizdirler, zor görev ve hedeflerden kaçınırlar, bazı kusurlar içeren işlerden memnuniyet duyabilirler ve içgüdüsel kararlar alırlar.
- f. Deneyime açıklık:** Bu ölçekten yüksek puan elde eden bireyler, doğa ve sanatın güzelliğinden etkilenirler, yeni bilgi ve tecrübe elde etmeye meraklıdırlar, günlük yaşantılarında hayal güçlerini de kullanırlar, sıra dışı fikir ve insanlara ilgi gösterirler. Bunun aksine düşük puan elde eden bireyler, sanata karşı ilgisizdirler, yaratıcı arayışlardan kaçınırlar, çok az entelektüel ilgi sahibidirler, radikal ya da alışılmamış fikirlere kapalıdırlar ve yeniliklerden çok hoşlanmazlar.

Kişilik özelliklerinin iki temel varsayıma dayanmakta olduğu görülmektedir. İlki, kişilik özelliklerinin zaman içinde istikrarlı olduğudur. Bireyin davranışlarının doğal olarak durumdan duruma değişebileceği, fakat bireyin 'gerçek doğasını' tanımlayan özelliklerde temel bir tutarlılık olduğu kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, çeşitli durumlarda bireyler arasında farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. İkincisi ise kişilik özelliklerinin genelde doğrudan davranışı etkilediğine inanılmaktadır (Matthews, Deary, & Whiteman, 2009, s. 3; Ulu & Bulut, 2017, s. 447).

D. Yöntem

1. Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcılarını Kayseri ilinde iki farklı devlet lisesinde öğrenim gören 238 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcı grubu tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun/kolayda örnekleme yöntemi yardımıyla seçilmiştir. Katılımcıların %65'ini (n=154) erkekler ve geri kalan %35'ini (n=84) kadınlar oluşturmaktadır.

2. Veri Toplama Araçları

a. HEXACO: Bu ölçek Lee ve Ashton (2004) tarafından kişilik özelliklerini ölçmek için geliştirilmiştir; Wasti, Lee, Ashton ve Somer (2008) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, 6 faktörden, her bir faktör ise 4 alt faktörden oluşmaktadır. Ölçek her bir harfi ölçmeyi amaçladığı faktöre karşılık gelecek şekilde H (Dürüstlük-Alçakgönüllülük), E (Duyarlılık), X (Dışadönüklük), A (Uyumluluk), C (Sorumluluk), O (Deneyime Açıklık) olarak isimlendirilmiştir.

Ölçekteki her bir maddenin değerlendirilmesi: "1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 4=katılıyorum ve 5=kesinlikle katılıyorum" şeklinde yapılmıştır. Lee ve Ashton (2004) çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısını Dürüstlük-Alçakgönüllülük için $\alpha = 0.92$, Duyarlılık için $\alpha = 0.90$, Dışadönüklük için $\alpha = 0.92$, Uyumluluk için $\alpha = 0.89$, Sorumluluk için $\alpha = 0.89$, Deneyime Açıklık için $\alpha = 0.90$ şeklinde saptamışlardır. Bu çalışmada ise güvenilirlik katsayısı ölçek geneli için ,69 olarak belirlenmiştir.

b. Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Ölçek, Aydın, Kaya ve Peker (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 17 maddeden ve Hayatın Anlam ve Amacı ile Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu olarak adlandırılan 2 faktörden oluşmaktadır. Maddeler 5'li Likert tipi bir derecelendirme üzerinden değerlendirilmiştir. Ölçeğin Alfa iç tutarlılık katsayısı orijinal çalışma için ,81 olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada ise Alfa katsayısı ,72 olarak tespit edilmiştir.

3. Verilerin Analizi

Örnekleme grubuna uygulanan formlardan elde edilen tüm veriler SPSS 25 istatistik paket programında sayısal değerlere dönüştürülmüş ve gerekli analizler bu programın ilgili modülleri kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde 0,05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Veriler işlenirken öğrencilerin Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeğinden elde ettikleri puanlar, normal dağılımın gerçekleşmesi için outlier testine tabi tutulmuştur. Dağılımı etkileyen veri setleri belirlenerek değerlendirme dışı bırakılmışlardır. Daha sonra ise öğrencilerin HEXACO'dan elde ettikleri puanlara göre hangi kişilik özelliklerine sahip oldukları tespit edilmeye

çalışılmıştır.

Verilerin analizinde nicel analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Betimsel istatistik tekniklerinden ortalama ve standart sapma değerleri; çıkarımsal istatistik tekniklerinden iki ortalama arasındaki farkı tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi; değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ve Regresyon analizi kullanılmıştır.

4. İşlem

Öncelikle öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama öğrencilere ders dışı saatlerde sınıf ortamında yapılmıştır. Verilerin sadece bilimsel araştırma kapsamında ve anonim olarak kullanılacağı konusunda katılımcılara bilgi verilmiştir.

E. Bulgular

Bu çalışmanın bulguları, betimsel ve çıkarımsal istatistik analizi sonuçları bağlamında başlıklar şeklinde sırayla verilmiştir.

1. Betimsel İstatistik Analizi Bulguları

Çalışmanın değişkenlerine ait minimum ve maksimum değerler, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Çalışmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Değişkenler	n	Min.	Max.	Ort.	Sd.
Hayatın Anlam ve Amacı	238	1,00	5,00	3,68	,95
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç	238	1,00	5,00	2,68	,99
HAÖ Toplam Puan	238	1,65	5,00	3,33	,57
Dürüstlük-Alçakgönüllülük	238	1,20	4,40	2,54	,67
Duyarlılık	238	1,30	5,00	2,89	,68
Dışadönüklük	238	1,10	4,60	2,68	,58
Uyumluluk	238	1,00	5,00	2,77	,53
Sorumluluk	238	1,40	4,60	2,76	,54
Deneyime Açıklık	238	1,40	4,60	2,85	,60

Tabloda da görüleceği gibi katılımcılar Hayatın Anlam ve Amacı ölçeğinden *Hayatın Anlam ve Amacı* faktöründe 3,68 (sd.=0,95); *Anlamsızlık*

ve Amaç Yoksunluğu faktöründe 2,68 (sd.=0,99) ortalamaya sahip olmuşlardır. Ölçeğin toplam puanına göre ise ortalama 3,33 ve standart sapması 0,57'dir.

Katılımcılar, kişilik özellikleri açısından HEXACO'da en yüksek ortalamayı *Duyarlılık* (m=2,89; sd.=,68); en düşük ortalamayı ise *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* (m=2,54; sd.=,67) faktörlerinden elde etmişlerdir.

2. Çıkarımsal İstatistik Analizi Bulguları

Katılımcıların cinsiyetlerine göre çalışmanın değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

a. Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t-Testi

Değişkenler	n	Cinsiyet	Ort.	Sd.	t	p
Hayatın Anlam ve Amacı	154	Erkek	3,59	1,00	-1,92	,056
	84	Kadın	3,84	,82		
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	154	Erkek	2,68	,96	-,03	,979
	84	Kadın	2,69	1,04		
HAÖ Toplam Puan	154	Erkek	3,27	,59	-2,09	,038
	84	Kadın	3,43	,50		
Dürüstlük-Alçakgönüllülük	154	Erkek	2,70	,70	5,33	,000
	84	Kadın	2,24	,48		
Duyarlılık	154	Erkek	3,05	,65	5,43	,000
	84	Kadın	2,58	,63		
Dışadönüklük	154	Erkek	2,63	,59	-1,97	,049
	84	Kadın	2,78	,56		
Uyumluluk	154	Erkek	2,81	,53	1,78	,077
	84	Kadın	2,68	,52		
Sorumluluk	154	Erkek	2,79	,56	,88	,382
	84	Kadın	2,72	,51		
Deneyime Açıklık	154	Erkek	2,90	,58	1,57	,119
	84	Kadın	2,77	,62		

Tablo 2'deki verilere göre katılımcılar, Hayatın Anlam ve Amacı ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında faktör bazlı yapılan analizde cinsiyet açısından istatistiksel olarak farklılaşmamaktadırlar. Ancak ölçeğin toplam puanı değerlendirildiğinde cinsiyetler arasında ,038 düzeyinde bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Buna göre kadınların ortalama puanları erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksektir.

Kişilik özellikleri açısından ise *Dürüstlük-Alçakgönüllülük*, *Duyarlılık*, *Dışadönüklük* faktörlerinde anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma gözlenmiştir. *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* ($m=2,70$; $sd.=,70$; $t=5,33$; $p=,000$) ve *Duyarlılık* ($m=3,05$; $sd.=,65$; $t=5,43$; $p=,000$) faktörlerinde erkeklerin; *Dışadönüklük* faktöründe ise kadınların ortalama puanları ($m=2,78$; $sd.=,56$; $t=-1,97$; $p=,049$) daha yüksektir. *Uyumluluk*, *Sorumluluk* ve *Deneyime Açıklık* faktörleri açısından ise anlamlı bir farklılık meydana gelmemiştir.

b. Korelasyon Analizi Sonuçları

Çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler Tablo 3'te verilmiştir. Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi *Hayatın Anlam ve Amacı* ile *Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu* ($r=-,41$; $p=,000$), *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* ($r=-,24$; $p=,000$), *Dışadönüklük* ($r=-,20$; $p=,002$), *Sorumluluk* ($r=-,20$; $p=,002$) ve *Deneyime Açıklık* ($r=-,28$; $p=,000$) arasında negatif bir ilişki belirlenmiştir. *Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu* ile *Dürüstlük-Alçakgönüllülük*

Tablo 3. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Hayatın Anlam ve Amacı	1								
Hayatın Anlamsızlığı ve Amaç Yoksunluğu	-,41**	1							
HAÖ Toplam Puan	,83**	,17**	1						
Dürüstlük-Alçakgönüllülük	-,24**	,21**	-,13	1					
Duyarlılık	,00	-,01	-,01	,16*	1				
Dışadönüklük	-,20**	,21**	-,09	-,01	-,26**	1			
Uyumluluk	-,04	,09	,01	,20**	,15*	,10	1		
Sorumluluk	-,20**	,19**	-,10	,12	,00	,30**	,10	1	
Deneyime Açıklık	-,28**	,09	-,25**	,19**	,11	,23**	,11	,21**	1

($r=,21$; $p=,001$), *Dışadönüklük* ($r=,21$; $p=,001$) ve *Sorumluluk* ($r=,19$; $p=,003$) arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* ile *Duyarlılık* ($r=,16$; $p=,013$), *Uyumluluk* ($r=,20$; $p=,002$) ve *Deneyime Açıklık* ($r=,19$; $p=,004$) arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. *Duyarlılık* ile *Dışadönüklük* ($r=-,26$; $p=,000$) arasında negatif; *Uyumluluk* ($r=,15$; $p=,018$) arasında ise pozitif bir ilişki gözlenmiştir. *Dışadönüklüğün* ise *Sorumluluk* ($r=,30$; $p=,000$) ve *Deneyime Açıklık* ($r=,23$; $p=,000$) ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Son olarak da *Sorumluluk* ile *Deneyime Açıklık* ($r=,21$; $p=,001$) arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği'nin toplam puanı üzerinden değerlendirildiğinde ölçeğin sadece *Deneyime Açıklık* ($r=-,25$; $p=,000$) faktörü ile negatif olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Yani, *Deneyime Açıklık* faktöründen elde edilen puan yükseldikçe *Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği*'nden elde edilen puan düşmektedir.

c. Regresyon Analizi Sonuçları

Kişilik özelliklerinin hayatı anlamlandırmayı yordama gücünü tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4'te görüleceği gibi kişilik özelliklerinden *Deneyime Açıklık* ($\beta=-,23$; $p=,001$), *Hayatın Anlam ve Amacı*ndaki varyansın %8'ini açıklamaktadır. Buna göre, *Hayatın Anlam ve Amacı*nı bu özellik, negatif olarak etkilemektedir. Diğer bir deyişle, *Deneyime Açıklık* puanındaki artış, *Hayatın Anlam ve Amacı*ndaki azalma ile sonuçlanmaktadır.

Tablo 4. *Kişilik Özelliklerin Hayatın Anlam ve Amacını Yordaması*

Değişkenler	Beta	t	p	r ²
Dürüstlük Alçakgönüllülük	-,09	-1,41	,160	
Duyarlılık	,02	,26	,797	
Dışadönüklük	-,04	-,50	,619	0,08
Uyumluluk	,06	,90	,370	
Sorumluluk	-,03	-,44	,662	
Deneyime Açıklık	-,23	-3,39	,001	

Tartışma ve Sonuç

Anlam inşa etmeyi ölçme çabaları, büyük oranda “anlamlandırma isteğinin” zorunlu bir insan özelliği olduğunu ve engellendiğinde ya da tatmin edilemediğinde fiziksel ve ruhsal hastalık belirtilerine sebep olabileceğini iddia eden Viktor Frankl’ın teorik çalışmalarının ışığında gerçekleşmiştir.

Kayseri ilindeki iki farklı lisede gerçekleştirilen bu çalışma ile kişilik ile hayatı anlamlandırma arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ek olarak, çalışmada kullanılan değişkenlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı da ele alınmıştır.

Kişilik özellikleri açısından lise öğrencilerinin Dürüstlük-Alçakgönüllülük açısından orta düzeyli bir ortalamaya sahip olmaları önemli bir bulgudur. Bu bulgu, öğrencilerin hemen hemen yarısının isteklerine sahip olabilmek için başkalarını araç olarak kullandıklarını ve bireysel menfaatleri uğruna kuralları bile çiğnemekten çekinmeyeceklerini göstermektedir. Ayrıca öğrenciler, dıșsal ve maddi şeyler tarafından motive olmaktadır. Lise öğrencileri üzerinde HEXACO temelli başka bir çalışmanın yapılmamış olması karşılaştırma yapma imkanını ortadan kaldırmaktadır.

Bu tespit, örgün öğretimde değerler eğitiminin önemini ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle yoğun sosyal medya kullanımı sosyalleşmeyi başka bir düzleme taşımıştır. Bu sosyalleşme biçimi içerisinde narsistik eğilimler artmış (Twenge, 2013) ve birey ilişki odağının merkezine kendi ihtiyaç ve arzularını yerleştirmiştir. Ayrıca buna ek olarak çağdaş paradigmanın öznel mutluluk ve huzurun sadece insanın sahip olduğu potansiyeli geliştirmesine bağlı olduğunu düşüncesini bireylere kazandırması (Fromm, 1997), lise öğrencilerinde alçakgönüllü kişilik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu noktada gerek dürüstlük gerekse alçakgönüllülük açısından değerler eğitimi ve değerlerin içselleştirilmesinin sağlanması önem taşımaktadır.

Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği’nden elde edilen puan, cinsiyete göre değerlendirildiğinde kadınların ortalama puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmada kullanılan ölçeğin lise öğrencileri üzerinde daha önce başka bir çalışmada kullanılmamış olması karşılaştırma yapma olanağını ortadan kaldırmaktadır. Ancak üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada elde edilen bulgularla bir paralellik söz konusudur. Aydın tarafından 2017 yılında Bartın Üniversitesi

örnekleminde yapılan bir çalışmada kadınların ortalama puanlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aydın C. , 2017, s. 94). Bu veriler dikkate alındığında kadınların gerek hayata anlam yükleme gerekse hayattaki anlamı bulma konusunda erkeklerden daha başarılı olduklarını ifade etmek mümkündür. Bu bulgu, Logoterapi'deki "insan varoluşunun özünün sorumlulukta olduğu" (Frankl, 2000, s. 104) düşüncesi açısından değerlendirildiğinde beklenen bir durumdur. Çünkü sosyal rol kuramına göre kadınların başkalarına karşı yardımseverlik ve sorumluluk alma yönelimleri cinsiyet rolleri ile tutarlıdır (Beutel & Marini, 1995, s. 437) ve kadınlarda sorumluluk, acıma, kibarlık ve adanmışlık daha gelişmiş özelliklerdir.

Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* ve *Duyarlılık*; kadın öğrencilerin ise *Dışadönüklük* faktöründe daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir. *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* evrensel bir değerdir ve her iki cinste de sosyal ve cinsiyet kimliklerinden bağımsız bir şekilde ele alınabilirler. Ancak istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde erkek öğrencilerin başkalarını kendi menfaatleri için kullanmaktan kaçınma, kurallara uygun davranma ve gereksiz harcama yapmama, sosyal statüye önem vermeme ve lükse daha az düşkünlük konularında kadınlardan daha yüksek ortalama elde ettikleri görülmektedir. Ancak *Duyarlılık* ve *Dışadönüklük* konusunda gerek kişilik kuramları gerekse sosyal kuramlar açısından literatür ile uyumsuz bulgulara ulaşılmıştır. Lise öğrencileri üzerinde HEXACO kullanılarak gerçekleştirilen bir çalışma bulunmadığı için bulgular uluslararası bağlamda genel, yerel bağlamda ise üniversite örneklemini ile karşılaştırılabilmektedir. Lee ve Aston 2004 yılındaki çalışmalarında *Dürüstlük-Alçakgönüllülük*, *Duyarlılık* ve *Sorumluluk* faktörlerinde anlamlılık olduğunu ve kadınların daha yüksek ortalamalar elde ettiklerini belirlemişlerdir (Lee & Ashton, 2004, s. 343). Benzer sonuçlar 2016 yılında yürütülen bir çalışmada da elde edilmiştir (de Vries, Tybur, Pollet, & Vugt, 2016, s. 415-417). Yerel olarak ise Ulu ve Bulut tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada hem *Dürüstlük-Alçakgönüllülük* hem de *Duyarlılık* faktörlerinde kadınların daha yüksek ortalama elde ettikleri belirlenmiştir. Araştırmada *Dışadönüklük* açısından ise anlamlı bir farklılaşma belirlenmemiştir (Ulu & Bulut, 2017, s. 452). Yine Ulu tarafından 2018 yılında üniversite öğrencileri örnekleminde yürütülen başka bir çalışmada *Dürüstlük-Alçakgönüllülük*, *Duyarlılık* ve *Sorumluluk* faktörlerinde kadınların istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde erkeklerden farklılaştıkları ve daha yüksek ortalamalar elde ettikleri belirlenmiştir (Ulu, 2018, s. 63). Araştırmadan elde edilen bulgulara göre erkek öğrencilerin fiziksel

tehlikelerden korktukları, hayat koşulları karşısında kaygılandıkları, duygusal desteğe ihtiyaç duydukları ifade edilebilir. *Dışadönüklük* faktöründe literatürde literatürde hem anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu ifade eden hem de arada bir ilişki olmadığını belirten çalışmalar yer almaktadır. Bu araştırmada, istatistiksel olarak anlamlılığın sınırında olsa da kadınların lehine olmak üzere anlamlı bir durum söz konusudur. Buna göre kadınlar erkeklere oranla kendileri hakkında olumlu duygular hissederler, insanlara liderlik ederken ya da onlara hitap ederken kendilerinden emindirler, sosyal buluşmaların ve etkileşimlerin tadını çıkarırlar ve coşkulu ve enerji doludurlar.

Korelasyon analizi kişilik özelliklerinden bazılarının hayatın anlam ve amacı ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği tarafından ölçülen her iki faktörün de *Deneyime Açıklık* dışındaki kişilik özellikleri ile birbirlerine yakın puanlarla ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Bu faktörlerden *Hayatın Anlam ve Amacının* kişilik özellikleri ile negatif; *Hayatın Anlamsızlığı* ve *Amaç Yoksunluğunun* ise pozitif bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir.

Regresyon analizine göre *Deneyime Açıklık*, *Hayatın Anlam ve Amacındaki* varyansın %8'ini açıklamaktadır. Buna göre, *Hayatın Anlam ve Amacını* bu özellik, negatif olarak etkilemektedir. Diğer bir deyişle, *Deneyime Açıklık* puanındaki artış, *Hayatın Anlam ve Amacındaki* azalma ile sonuçlanmaktadır.

Araştırma bulguları açısından dikkat çeken sonuçlardan birisi Frankl'ın üzerinde önemle durduğu sorumluluk duygusu konusunda ortaya çıkmaktadır. HEXACO tarafından ölçülen ve bireylerin, zamanlarını ve fiziksel çevrelerini organize ettikleri, hedeflerine ulaşma konusunda azimle çalıştıkları, görevlerinde mükemmeliyet ve doğruluk için çaba gösterdikleri ve yeni kararlar alırken çok dikkatli davrandıkları anlamına gelen sorumluluğun *Hayatın Anlam ve Amacına* da *Hayatın Anlamsızlığı* ve *Amaç Yoksunluğuna* da etki etmediğidir. Başka bir deyişle Frankl'ın düşünceleri deneysel anlamda doğrulanmamıştır. Bu konuda örneklem seçiminin belirleyici bir rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Zira lise yılları gelişim dönemleri bakımından ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bu yılları ise bireylerin ilgi ve anlam dünyalarının sosyal ilişkilere ve karşı cinse kayması ile karakterize edilmektedir. Araştırma bu dönemde gerek kişilik ve kimlik arayışının devam etmesi gerekse hayatı anlamlandırma sürecindeki tecrübe eksikliğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Sonraki çalışmalara kırk yaş ve üzeri evrenden örneklem seçiminin

yapılması tavsiye edilebilir.

KAYNAKÇA

- Allport, G. W. (1937). *Personality: a Psychological Interpretation*. New York: Holt Publishing.
- Aydın, C. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 89-108.
- Aydın, C., Kaya, M., & Peker, H. (2015). Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(38), 39-55.
- Bahadır, A. (2002). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Batson, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (1993). *Religion and the Individual: A Social-Psychological Perspective*. New York: Oxford University Press.
- Beutel, A. M., & Marini, M. M. (1995). Gender and Values. *American Sociological Review*, 60(3), 436-448.
- de Vries, R. E., Tybur, J. M., Pollet, T. V., & Vugt, M. (2016). Evolution, Situational Affordances, and the HEXACO Model of Personality. *Evolution and Human Behavior*(37), 407-421.
- Forsyth, J. (2017). *Psikolojik Din Kuramları*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Frankl, V. E. (1985). *Psychotherapy and Existentialism*. New York: Washington Square Press.
- Frankl, V. E. (1997). *Recollections: An Autobiography*. New York: Plenum Press.
- Frankl, V. E. (2000). *Duyulmayan Anlam Çılgılığı* (4 b.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Frankl, V. E. (2000). *İnsanın Anlam Arayışı* (7 b.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Fromm, E. (1997). *Sahip Olmak ya da Olmak*. İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Kıraç, F. (2007). *Dindarlık Eğilimi, Varoluşsal Kaygı ve Psikolojik Sağlık*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2004). Psychometric Properties of the HEXACO Personality Inventory. *Multivariate Behavioral Research*, 39(2), 329-358.

- Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2009). *Personality Traits*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McAdams, D. P. (2012). Meaning and Personality. P. T. Wong (Dü.) içinde, *The Human Quest For Meaning: Theories, Research and Application* (2 b., s. 107-123). New York: Taylor & Francis Group.
- Milojev, P., & Sibley, C. G. (2014). The stability of adult personality varies across age: Evidence from a two-year longitudinal sample of adult New Zealanders. *Journal of Research in Personality*, 29-37.
- Paloutzian, R. F. (1981). Purpose in Life And Value Changes Following Conversion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(6), 1153-1160.
- Pargament, K. I. (1999). Meaning; Religious/Spiritual Coping. *Multidimensional Measurement of Religiousness/Spirituality for Use in Health Research: A Report of the Fetzer Institute/National Institute on Aging Working Group*. içinde
- Reker, G. T., & Wong, P. T. (1988). Aging as an Individual Process: Toward a Theory of Personal Meaning. J. E. Birren, & V. L. Bengston içinde, *Emergent Theories of Aging* (s. 214-246). New York: Springer.
- Sohn, H.-K., & Lee, T. J. (2012). Relationship between HEXACO personality factors and emotional labour of service providers in the tourism industry. *Tourism Management*(33), 116-125.
- Twenge, J. M. (2013). *Ben Nesli*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ulu, M. (2016). Kişilik ve Şiddet İlişkisi Üzerine Psikolojik Bir Araştırma. *bilimname*(32), 57-81.
- Ulu, M. (2018). Mistik Tecrübe ve Kişilik İlişkisi Üzerine: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örnekleme. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 37-72.
- Ulu, M., & Bulut, M. B. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Hexaco İle Ölçülmesi. *bilimname*(34), 443-463.
- Wasti, A. S., Lee, K., Ashton, M. C., & Somer, O. (2008). Six Turkish Personality Factors and the HEXACO Model of Personality Structure. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39(6), 665-684.

bilimname XXXVI, 2018/2, 185-188

Arrival Date: 12.09.2018, Accepting Date: 01.10.2018, Publishing Date: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.459247>

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE QUEST FOR MEANING AND PERSONALITY TRAITS*

Mustafa ULU^a

Extended Abstract

The quest for meaning is a central theme broadly seen in the humanist, phenomenological, existentialist theories of the 1950s and 1960s, influenced by the Second World War. Particularly, Carl Rogers, Abraham Maslow, George Kelly and Rollo May offer a wide range of perspectives on the meaning of life. However, Viktor E. Frankl is best known person for the meaning and purpose of life, as he has developed a psychotherapy technique called logotherapy in addition to the work he has published. Frankl argued that the quest for meaning is a basic human tendency and that it is the desire to discover the meaning of the existence of the individual, not the most fundamental and motivating power, instinctual impulses, or learned patterns of behavior in the human person.

This study examines whether there is a relationship between personality traits and the meaning of life. In this sense, data were collected from 238 students in two different state schools in Kayseri by quantitative method. 65% of participants (n=154) are male and the remaining 35% (n=84) are women. HEXACO Personality Inventory developed by Lee and Ashton and adapted to Turkish by Wasti, Lee, Ashton and Somer was used to determine personality traits in the study. In determining the meaning and purpose of life, Meaning and Purpose of Life Scale developed by Aydin, Kaya and Peker was preferred. Mean and standard deviation values from descriptive statistical techniques in the analysis of data; independent t-test of inferential statistical techniques; Pearson Moments Multiplication Correlation technique and Regression analysis are used. According to the results of the analysis, the participant had 3,68 (sd.=0,95) average on the meaning and

---

* This article has been presented verbally in the 2nd International Congress on Multidisciplinary Studies in May 4-5, 2018.

^a Asst. Prof., Erciyes University Theology Faculty, mustafaulu@erciyes.edu.tr

purpose of life factor and had 2,68 (sd.=0,99) average on the meaninglessness and purposelessness of life factor. In terms of personality traits, the participants had the highest average on Emotionality (m=2,89; sd.=,68); the lowest average on Honesty-Humility (m=2,54; sd.=,67). The t-Test shows that the mean scores of women in the meaning and purpose of life are significantly higher than the men; and that there is a difference in level of Honesty-Humility, Emotionality and Extraversion in terms of personality traits. According to the correlation analysis, almost all of the factors are in relation. Openness to Experience ($\beta = -, 23$; $p =, 001$) from the personality traits according to the regression analysis reveals 8% of the variance in the meaning and purpose of life.

The quest for meaning is a central theme broadly seen in the humanist, phenomenological, existentialist theories of the 1950s and 1960s, influenced by the Second World War. Particularly, Carl Rogers, Abraham Maslow, George Kelly and Rollo May offer a wide range of perspectives on the meaning of life. However, Viktor E. Frankl is best known person for the meaning and purpose of life, as he has developed a psychotherapy technique called logotherapy in addition to the work he has published. Frankl argued that the quest for meaning is a basic human tendency and that it is the desire to discover the meaning of the existence of the individual, not the most fundamental and motivating power, instinctual impulses, or learned patterns of behavior in the human person.

This study examines whether there is a relationship between personality traits and the meaning of life. In this sense, data were collected from 238 students in two different state schools in Kayseri by quantitative method. 65% of participants (n=154) are male and the remaining 35% (n=84) are women. HEXACO Personality Inventory developed by Lee and Ashton and adapted to Turkish by Wasti, Lee, Ashton and Somer was used to determine personality traits in the study. In determining the meaning and purpose of life, Meaning and Purpose of Life Scale developed by Aydin, Kaya and Peker was preferred. Mean and standard deviation values from descriptive statistical techniques in the analysis of data; independent t-test of inferential statistical techniques; Pearson Moments Multiplication Correlation technique and Regression analysis are used. According to the results of the analysis, the participant had 3,68 (sd.=0,95) average on the meaning and purpose of life factor and had 2,68 (sd.=0,99) average on the meaninglessness and purposelessness of life factor. In terms of personality traits, the participants had the highest average on Emotionality (m=2,89; sd.=,68); the lowest average on Honesty-Humility (m=2,54; sd.=,67). The t-

---

Test shows that the mean scores of women in the meaning and purpose of life are significantly higher than the men; and that there is a difference in level of Honesty-Humility, Emotionality and Extraversion in terms of personality traits. According to the correlation analysis, almost all of the factors are in relation. Openness to Experience ($\beta = .23$; $p = .001$) from the personality traits according to the regression analysis reveals 8% of the variance in the meaning and purpose of life.

The quest for meaning is a central theme broadly seen in the humanist, phenomenological, existentialist theories of the 1950s and 1960s, influenced by the Second World War. Particularly, Carl Rogers, Abraham Maslow, George Kelly and Rollo May offer a wide range of perspectives on the meaning of life. However, Viktor E. Frankl is best known person for the meaning and purpose of life, as he has developed a psychotherapy technique called logotherapy in addition to the work he has published. Frankl argued that the quest for meaning is a basic human tendency and that it is the desire to discover the meaning of the existence of the individual, not the most fundamental and motivating power, instinctual impulses, or learned patterns of behavior in the human person.

This study examines whether there is a relationship between personality traits and the meaning of life. In this sense, data were collected from 238 students in two different state schools in Kayseri by quantitative method. 65% of participants ($n=154$) are male and the remaining 35% ($n=84$) are women. HEXACO Personality Inventory developed by Lee and Ashton and adapted to Turkish by Wasti, Lee, Ashton and Somer was used to determine personality traits in the study. In determining the meaning and purpose of life, Meaning and Purpose of Life Scale developed by Aydin, Kaya and Peker was preferred. Mean and standard deviation values from descriptive statistical techniques in the analysis of data; independent t-test of inferential statistical techniques; Pearson Moments Multiplication Correlation technique and Regression analysis are used. According to the results of the analysis, the participant had 3,68 ($sd=.095$) average on the meaning and purpose of life factor and had 2,68 ($sd=.099$) average on the meaninglessness and purposelessness of life factor. In terms of personality traits, the participants had the highest average on Emotionality ($m=2,89$; $sd=.68$); the lowest average on Honesty-Humility ($m=2,54$; $sd=.67$). The t-Test shows that the mean scores of women in the meaning and purpose of life are significantly higher than the men; and that there is a difference in level of Honesty-Humility, Emotionality and Extraversion in terms of personality traits. According to the correlation analysis, almost all of the factors are in

relation. Openness to Experience ($\beta = .23$; $p = .001$) from the personality traits according to the regression analysis reveals 8% of the variance in the meaning and purpose of life.

Keywords: Psychology of Religion, Quest for meaning, Personality traits, Logotherapy.

